

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2012. gada 1. novembrī

lietā Nr. 2012-06-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc akciju sabiedrības „Kālija parks” pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2012. gada 2. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 128. panta otrās daļas 3., 5. un 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1998. gada 14. oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu (turpmāk – CPL), kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā. CPL 128. panta otrā daļa noteic, ka prasības pieteikumā norādāms prasības priekšmets (3. punkts), apstākļi, ar kuriem prasītājs pamato savu prasījumu, un pierādījumi, kas tos apstiprina (5. punkts), kā arī prasītāja prasījumi (7. punkts) (turpmāk arī – apstrīdētās normas). Lai gan CPL 128. pants vairākkārt ticis grozīts, apstrīdētās normas joprojām ir spēkā to sākotnējā redakcijā.

2. Akciju sabiedrība „Kālija parks” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) konstitucionālajā sūdzībā norāda, ka 2011. gada 4. oktobrī Kurzemes apgabaltiesa saņēma tā prasības pieteikumu. Prasība celta pret vairākām privātpersonām. Kurzemes apgabaltiesa ar 2011. gada 11. oktobra lēmumu Nr. 3-11/0030 (turpmāk – Kurzemes apgabaltiesas lēmums) prasības pieteikumu atstājusi bez virzības. Kurzemes apgabaltiesas lēmumā norādīts, ka Pieteikuma iesniedzējs neesot ievērojis CPL 128. panta otrās daļas 5. un 7. punktu: prasījumi esot jāprecizē tā, lai tie būtu skaidri formulēti un nepārprotami, kā arī saprotami gan tiesai, gan atbildētājam. Neesot pieļaujams tas, ka vienā prasības pieteikumā tiek ietverti alternatīvi prasījumi, kas celti uz dažādiem pamatiem. Prasījumi ar nosacījumu „gadījumā, ja” neesot precīzi un saprotami, tāpēc prasītājam vajagot izšķirties par to, kādu prasību un uz kāda pamata tas vēlas celt.

Par Kurzemes apgabaltiesas lēmumu Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis blakus sūdzību Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātā (turpmāk – Palāta). Ar Palātas 2011. gada 14. decembra lēmumu Nr. PAC-2715 (turpmāk – Palātas lēmums) Pieteikuma iesniedzēja blakus sūdzība noraidīta. Palāta savā lēmumā pievienojusies Kurzemes apgabaltiesas lēmuma argumentācijai, papildus norādot, ka Latvijas civilprocesā prasījumi ar nosacījumu „gadījumā, ja” neesot pieļaujami. Tas izrietot gan no Latvijā vispāratzītās tiesu prakses, gan no CPL 128. panta otrās daļas kopumā, gan arī no CPL 128. panta otrās daļas 3. un 7. punkta prasībām.

Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka apstrīdēto normu tekstā nav atrodams aizliegums prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus. Par šāda aizlieguma pastāvēšanu Pieteikuma iesniedzējs varējis uzzināt tikai divos veidos: pirmkārt, no Palātas lēmumā minētās Latvijā vispāratzītās tiesu prakses un, otrkārt, no Kurzemes apgabaltiesas un Palātas lēmumiem, kas pieņemti jau pēc tam, kad Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis prasības pieteikumu tiesā. Palātas lēmumā nekonkretizētā „Latvijā vispāratzītā tiesu prakse” neesot publiski pieejama. Tādējādi pašreizējā situācija, kad Palāta no personām gaidot

šādas „vispāratzītās tiesu prakses” pārzināšanu, esot pretrunā ar tiesību normas paredzamības prasību.

No Satversmes 90. panta izrietot valsts pienākums radīt tādu tiesisko mehānismu, kas nodrošinātu personas tiesības būt informētai par spēkā esošo tiesisko regulējumu. Šāds valsts pienākums arī paredzot personai tiesības, stājoties publiski tiesiskajās attiecībās ar valsts varas institūcijām, tikt informētai par tās tiesībām. Turklāt valstij esot pienākums pieņemt tādu procesuālo regulējumu, lai persona varētu saprast, kādā veidā tā tiesā var aizstāvēt savas aizskartās tiesības un likumiskās intereses. Valsts šos savus pienākumus neesot izpildījusi, jo par to, ka nav pieļaujams prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus, Pieteikuma iesniedzējs un vispār „jebkurš vidusmēra saprātīgs indivīds” varot uzzināt tikai pēc prasības celšanas tiesā, proti, no tiesas lēmuma atstāt prasības pieteikumu bez virzības.

Apstrīdētajām normām esot būtiska nozīme civilprocesā. Tātad arī šo normu saturam vajagot būt skaidri saprotamam. Tā kā to saturs neesot saprotams, tad arī nevarot uzskatīt, ka tajās ietvertais Satversmes 90. pantā paredzēto pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu. Pat ja Satversmes tiesa atzītu, ka ierobežojums noteikts ar likumu, tam neesot leģitīma mērķa un tas neesot samērīgs.

Pamatojot apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 92. pantam, konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka procesuālās ekonomijas princips esot viens no taisnīgas tiesas procesa elementiem. Līdz ar to „civilprocesuālā ekonomija ir pamattiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa”. Apstrīdētās normas radot tādu situāciju, ka civilprocesi rit gadiem ilgi. Tas kaitējot civilprocesuālajam ātrumam, jo piespiežot personu civiltiesisko strīdu sadalīt vairākās tiesvedībās, kuras katra atsevišķi tiekot izšķirtas trīspakāpju tiesu sistēmā.

Konkrētajā tiesiskajā situācijā Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka līgumi ar atbildētāju nav spēkā. Tomēr tiesa varot izlemt citādi un varot izrādīties, ka šie līgumi ir tikai atceļami, nevis spēkā neesoši. Tāpat varot izrādīties, ka arī par līgumu atceļamību Pieteikuma iesniedzējs kļūdās, bet līgumi paredzot

miljoniem latu lielu līgumsodu, kas esot nesamērīgs. Saprātīgi būtu visu šo strīdu nodot izskatīšanai vienā tiesā un vienā lietā. Tādējādi viss strīds tiktu risināts viena civilprocesa ietvaros. Paralēli tiesu procesi esot acīmredzami pretēji procesuālās ekonomijas principam.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja domām, gan pirmskara Latvijas civilprocesa praksē, gan citu Rietumu tiesību lokam piederīgo valstu praksē, gan arī Eiropas Savienības Tiesas praksē pakārtotie prasījumi esot pieļauti. Līdz ar to apstrīdētās normas esot vērtējamas kā „padomju tiesību paliekas”.

Neesot pamatots arī Palātas lēmumā ietvertais secinājums, ka pakārtotie prasījumi prasības pieteikumu padarot pretrunīgu un nesaprotamu. Tieši pretēji: pakārtotu prasījumu ietveršana nodrošinot to, ka prasījumi ir saprotami un nav pretrunīgi. Jebkurā gadījumā mērķi nodrošināt prasījumu saprotamību un nepieļaut to pretrunīgumu varot panākt ar citiem, tiesības uz taisnīgu tiesu mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzējs papildus norāda, ka konstitucionālajā sūdzībā netiekot apstrīdēta vispārējās jurisdikcijas tiesu veiktā tiesību normu interpretācija vai tālākveidošana. Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību ierobežojumu radot tieši apstrīdētās normas, kas liedzot prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja argumentiem un lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par atbilstošām augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Atbildes rakstā norādīts, ka Pieteikuma iesniedzējs apstrīdējis nevis konkrētās normas kā tādas, bet gan to interpretāciju, kuru sniegusi tiesa. Līdz ar to, pēc Saeimas ieskata, šajā lietā esot strīds nevis par apstrīdēto normu satversmību, bet gan par to interpretāciju un piemērošanu.

Apstrīdētajās normās likumdevējs esot vispārīgi formulējis vairākas prasības pieteikuma sastāvdaļas. Apstrīdētās normas Civilprocesa likumā ietvertas jau kopš tā stāšanās spēkā un neesot grozītas. Gan Latvijas Civilprocesa kodeksā, kas bija spēkā līdz CPL pieņemšanai, gan starpkaru

perioda likumos bijis paredzēts apstrīdētajām normām līdzīgs regulējums un līdzīgas prasības lūguma sastāvdaļas.

Apstrīdētajās normās lietotie jēdzieni esot uzskatāmi par nenoteiktiem tiesību jēdzieniem, kurus likumdevējs neesot definējis, atstājot to aizpildīšanu ar saturu tiesu prakses un tiesību doktrīnas ziņā. Šāda pieeja atbilstot arī procesuālo tiesību būtībai, jo likumdevējs nevarot pilnībā noregulēt visus procesuālos jautājumus. Tādēļ esot pamatoti tas, ka procesuālie likumi nosaka tikai procesa ietvaru. Savukārt tiesas konkrētajās lietās, lemjot par procesa norisi, procesuālo regulējumu interpretējot un piemērojot. Kurzemes apgabaltiesas un Palātas lēmumu argumentācija liecinot, ka praksē izveidojies pietiekami skaidrs priekšstats par apstrīdēto normu piemērošanu.

Pamatojot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 90. pantam, Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzēja prasmes procesuālo dokumentu sagatavošanā, izmantoto tiesību avotu klāsta un analizētās tiesu prakses ziņā skaidri parādot, ka tas pietiekami labi orientējas normatīvajos aktos un tiesu praksē, kā arī pārzina procesuālās tiesības. Līdz ar to neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētās normas būtu tādas, kas Pieteikuma iesniedzējam sagādātu grūtības savu tiesību un pienākumu izprašanā. Jautājums par prasības pieteikuma sastāvdaļām esot plaši analizēts procesuālajā literatūrā un skaidrots Civilprocesa likuma komentāros.

Pieteikuma iesniedzēja arguments par tiesu prakses nepieejamību neattiecoties uz apstrīdēto normu satversmību. Atbilstoši Latvijas tiesību sistēmas tradīcijām visi tiesu nolēmumi netiekot publicēti, taču esot pieļaujams nākamajos tiesu nolēmumos atsaukties uz iepriekšējos nolēmumos paustajām atziņām, lai nodrošinātu prakses vienveidību.

Līdz ar to Saeima uzskata, ka nav aizskartas Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 90. pantā noteiktās tiesības zināt savas tiesības.

Pamatojot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. pantam, atbildes rakstā norādīts, ka tiesības uz tiesas pieejamību neesot interpretējamās tādējādi, lai tiesa pieņemtu izskatīšanai jebkuru strīdu atbilstoši personas vēlmēm. Procesuālo tiesību mērķis esot noteikt kārtību, kādā personu strīdus varētu

taisnīgi atrisināt. Tiesības uz tiesas pieejamību pēc būtības ietverot arī personas pienākumu ievērot procesuālos noteikumus.

No pieteikumam pievienotajiem materiāliem esot redzams, ka Pieteikuma iesniedzējam nav liegta pieeja tiesai, bet iesniegtais prasības pieteikums atstāts bez virzības un noteikts termiņš konstatēto trūkumu novēršanai. Tiesas lēmumā arī norādīti konkrēti trūkumi, kas Pieteikuma iesniedzējam būtu jānovērš. CPL paredzot personas tiesības iesniegt blakus sūdzību, ja tā uzskata, ka prasības pieteikums nepamatoti atstāts bez virzības. Tāpat persona varot atkārtoti iesniegt prasības pieteikumu, ja tiesas noteiktajā termiņā nav spējusi novērst konstatētos trūkumus. Līdz ar to personai esot nodrošinātas pietiekami plašas procesuālas iespējas aizsargāt savas tiesības.

Procesuālā ekonomija negarantējot to, ka vienā lietā vienkopus tiks izskatīti visi jautājumi, kuri personai šķiet svarīgi. CPL paredzot elastīgus līdzekļus, lai procesuāli ekonomiski varētu izskatīt viena un tā paša prasītāja un viena un tā paša atbildētāja strīdus, piemēram, lietas apvienojot vienā tiesvedībā. Pieteikuma iesniedzējs neesot pierādījis, ka, sadalot prasības pieteikumā ietvertās prasības vairākos pieteikumos, kāda no attiecīgajām lietām netiktu izskatīta savlaicīgi.

Papildinot atbildes rakstā pausto viedokli, Saeima norāda, ka apstrīdēto normu saturs vairākkārt ticis atklāts gan publicētajos tiesu nolēmumos, gan arī tiesību doktrīnā. Līdz ar to nevarot uzskatīt, ka Pieteikuma iesniedzējs nav informēts par šo normu saturu.

Savukārt jautājums par Pieteikuma iesniedzēja norādīto pakārtoto prasījumu ietveršanu Civilprocesa likumā esot tiesībpolitisks. Tas prasot rūpīgu izvērtēšanu un analīzi. Līdz šim CPL pilnveidošanas gaitā nedz civilprocesa eksperti, nedz arī tiesneši šādus ierosinājumus neesot izteikuši.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētās normas nav pretrunā ar Satversmes 90. un 92. pantu. Tiesībsarga argumenti, ar kuriem tiek pamatots šāds viedoklis, ir līdzīgi Saeimas argumentiem.

Tiesībsargs papildus norāda, ka apstrīdētās normas neliedzot personai tiesības zināt savas tiesības. Apstrīdētajās normās lietotie jēdzieni esot vispārīgi, bet šāds regulējums atbilstot procesuālo tiesību būtībai. Proti, tiesību normu tekstā neesot nedz iespējams, nedz arī nepieciešams atrisināt visus iespējamus procesuālos jautājumus, kas varētu rasties, tās piemērojot. Katrā individuālajā gadījumā tiesa atbilstoši tiesu praksei un tiesību doktrīnai varot vērtēt, vai likuma prasības ir izpildītas. Turklāt Pieteikuma iesniedzējam esot iespēja novērst prasības pieteikuma trūkumus, uz kuriem tiesa norādījusi savā lēmumā.

Apstrīdētās normas atbilstot arī tiesībām uz taisnīgu tiesu. Likumdevējam esot plaša izvēles brīvība tiesas procesa regulēšanā. No konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem neesot iespējams konstatēt, kādā veidā būtu ietekmētas Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā vai uz efektīvu pieeju tiesai.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – pauž viedokli, ka Pieteikuma iesniedzējs būtībā vērsas pret apstrīdēto normu piemērošanu vispārējās jurisdikcijas tiesās.

Apstrīdētās normas esot pietiekami skaidras, lai persona varētu paredzēt to piemērošanas tiesiskās sekas. Apstrīdētās normas nosakot minimālās prasības, kas jāievēro, sagatavojot prasības pieteikumu. Savukārt informācija par šo minimālo prasību saturu esot pieejama gan tiesību literatūrā, gan arī tiesu praksē, kura Pieteikuma iesniedzējam esot pieejama.

Likuma „Par tiesu varu” 28.⁶ panta ceturtnā daļa nosakot, ka Tiesu informatīvās sistēmas ietvaros Augstākā tiesa veido judikatūras datubāzi. Savukārt atbilstoši šā panta piektajai daļai judikatūras datubāzē iekļaujamās informācijas atlases un apstrādes kārtību nosakot Augstākās tiesas priekšsēdētājs, saskaņojot ar Tieslietu ministriju. Atlasot tiesu nolēmumus, tiekot ņemts vērā tas, lai nolēmums vispārīgi atspoguļotu attiecīgās nozares tiesību jautājumu un būtu svarīgs atbilstošu zināšanu iegūšanai par tiesu praksi attiecīgajā tiesību nozarē.

Tieslietu ministrija vēš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka tiesas nolēmumu sagatavošana publicēšanai internetā prasa būtisku resursu ieguldījumu. Tiesās izskatīto civillietu skaits esot ievērojams – 2010. gadā pirmās instances tiesā saņemta 76 581 civillietas, bet pabeigtas 78 484 lietas, savukārt 2011. gadā saņemtas jau 88 392 civillietas un 88 225 no tām pabeigtas. Tādējādi, lai nodrošinātu visu civillietās taisīto spriedumu obligātu publicēšanu mājaslapā internetā, katru gadu būtu nepieciešami ievērojami finanšu līdzekļi no valsts budžeta.

Vērtējot to, vai CPL ļauj vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus (alternatīvus) prasījumus, Tieslietu ministrija norāda, ka likuma regulējums ļauj prasības pieteikumā ietvert savstarpēji saistītus prasījumus, nekonkretizējot, vai tie var būt pakārtoti vai alternatīvi. Par izšķirošo kritēriju vairāku prasījumu ietveršanai prasības pieteikumā CPL 128. pants atzīstot to savstarpējo saistību. Ar saistītiem prasījumiem esot jāsaprot tādi prasījumi, kuru atsevišķa izlemšana nebūtu iespējama vai lietderīga, kuri varētu novest pie savstarpēji pretrunīgiem spriedumiem vai kuru izlemšana vienas tiesvedības ietvaros varētu sekmēt lietas ātrāku un efektīvāku izskatīšanu. Savukārt par alternatīviem prasījumiem būtu uzskatāmi savstarpēji izslēdzoši prasījumi.

CPL 134. panta pirmā daļa pieļaujot savstarpēji saistītu prasījumu ietveršanu vienā prasības pieteikumā. Minētajā tiesību normā lietotais jēdziens „savstarpēji saistīti prasījumi” esot abstrakts jēdziens, kuru tiesa aizpilda ar saturu katrā konkrētā gadījumā.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants Martins Osis – norāda, ka apstrīdēto normu vēsturiskā izpratnē Latvijas Republikā ir saistāma ar Civilprocesa nolikumu, kas pieejams Saeimas kodifikācijas nodaļas 1932. gada izdevumā. Civilprocesa nolikuma 359. panta 4. punktā esot noteikts, ka prasības lūgumā jānorāda lietas apstākļi, no kuriem prasība ceļas, 5. punktā – ka prasītājam jānorāda pierādījumi un likumi, uz kuriem prasība dibināta, bet 6. punktā – ka prasītājam jānorāda prasījums, t.i., tas, par ko viņš lūdz tiesu taisīt spriedumu. Būtisks bijis Civilprocesa nolikuma

360. pants, kurā noteikts: „Prasības, kas ceļas no dažādiem pamatiem, nedrīkst savienot vienā prasības lūgumā. Par katru tādu prasību iesniedzams atsevišķs prasības lūgums.”

Līdz ar to varot secināt, ka prasības pieteikumā vienmēr obligāti bija jānorāda prasības pamats, kā arī prasības priekšmets. Prasības pieteikuma obligāto satura elementu esamība esot būtisks priekšnoteikums tam, lai civilā tiesvedība vispār varētu norisināties.

Apstrīdētās normas nosakot tikai obligātos prasības pieteikuma satura elementus, taču prasības pieteikuma redakcionālo risinājumu un tā satura elementu (prasības priekšmeta un pamata) formulējumu atstājot prasītāja ziņā. Prasītājs prasības pieteikumā, tāpat kā atbildētājs pretprasībā, netiekot ierobežots prasības pamata un priekšmeta formulējuma izvēlē, taču prasības pieteikumā ietvertā prasības priekšmeta un pamata izklāstam vajagot būt tādām, lai tiesai būtu saprotams un skaidrs, ko īsti prasītājs prasa.

No spēkā esošā CPL regulējuma varot secināt, ka apstrīdētās normas neliedz prasītājam nedz iespēju prasības pieteikumā ietvert saistītus prasījumus, nedz iespēju tos formulēt pakārtotības vai alternatīvā veidā. Tās esot lietas dalībnieka tiesības un brīva izvēle. Bez tam CPL 133. panta pirmās daļas 1. punkts neparedzot tiesnesim tiesības atstāt prasības pieteikumu bez virzības, ja prasītājs prasības pieteikumā ietvertos prasījumus formulējis „subordinācijas kārtībā”. CPL 133. panta pirmās daļas 1. punkts būtu piemērojams, ja kāds no 128. pantā noteiktajiem satura elementiem vispār nebūtu iekļauts prasības pieteikumā.

Apstrīdēto normu atbilstību Satversmei neesot nepieciešams vērtēt pēc būtības, jo Pieteikuma iesniedzējs neesot apmierināts ar to, kā vispārējās jurisdikcijas tiesa tās piemērojusi. Tāpat esot nepamatots arī Pieteikuma iesniedzēja arguments par procesuālās ekonomijas principa nozīmi apstrīdēto normu konstitucionalitātes vērtēšanā, jo procesuālās ekonomijas princips īstenojoties jau ierosināta civilprocesa ietvaros, nevis pirms lēmuma par lietas ierosināšanu.

Apstrīdētās normas CPL regulējumā esot neaizstājamas. Tās veidojot prasības pieteikuma būtību, un bez tām prasības pieteikums civillietā neesot iedomājams. Apstrīdēto normu atzīšana par antikonstitucionālām novestu pie tā, ka šīs normas būtu jārada no jauna.

Secinājumu daļa

7. Pieteikumā ir ietverts prasījums izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 90. un 92. pantam.

7.1. Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas neskar Satversmes 90. pantā noteiktās pamattiesības, un lūdz Satversmes tiesu šajā daļā izbeigt tiesvedību.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, izskatot lietas par iespējamiem atsevišķu pamattiesību pārkāpumiem, to rakstura dēļ nepieciešams apvienot pamattiesību aizskāruma izvērtēšanu ar lietas izskatīšanu pēc būtības. Pat tad, ja radušās šaubas attiecībā uz iespējām izbeigt tiesvedību, tiesai *ex officio* ir pienākums izskatīt ierosināto lietu un sniegt iespējami plašāku izvērtējumu tam, vai nav pārkāptas pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 11.3. punktu*). Noskaidrojot, vai konkrēta tiesību norma ir pietiekami skaidra, lai tās regulējums nenonāktu pretrunā ar Satversmes 90. pantu, Satversmes tiesa savā praksē šādu izvērtējumu veikusi, izskatot lietu pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai nav pamata apmierināt Saeimas lūgumu par tiesvedības izbeigšanu šajā daļā.

7.2. Satversmes 90. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.”

Interpretējot minēto normu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tā ievada Satversmē ietverto pamattiesību katalogu un norāda uz nozīmi, kādu šīs pamattiesības nostiprināšanai Satversmē piešķīris likumdevējs. Tikai persona, kas zina savas tiesības, spēj tās efektīvi īstenot un – nepamatota aizskāruma

gadījumā – aizstāvēt taisnīgā tiesā. Līdz ar to Satversme paredz personas subjektīvās publiskās tiesības tikt informētai par tās tiesībām un arī pienākumiem.

Personas tiesības zināt savas tiesības nosaka arī likumdevēja darbības ietvaru. Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt publiski pieejamiem. Tāpat personai ir tiesības izzināt normatīvo aktu piemērošanas praksi, proti, demokrātiskā tiesiskā valstī tiesu judikatūrai jābūt brīvi pieejamai ikvienam interesentam. Savukārt likumdevēja pieņemtajai normai jābūt formulētai tā, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu regulēt savu rīcību (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu un 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*). Tieši ar judikatūras palīdzību personas gūst svarīgu informāciju par tiesību normu piemērošanas praktiskajiem aspektiem un tādējādi spēj gan efektīvāk aizstāvēt savas tiesības, gan arī labāk izprast savus pienākumus.

7.3. Savukārt Satversmes 92. pants nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”

Lai gan pieteikumā lūgts izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību visam Satversmes 92. pantam, tomēr no pieteikuma izriet, ka sniegtais pamatojums attiecas uz apstrīdēto normu atbilstību šā panta pirmajam teikumam, kas garantē ikviena tiesības aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” citastarp nozīmē pienācīgu, tiesiskai valstij atbilstošu procesu, kurā lieta tiek izskatīta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*). Šādā aspektā Satversmes 92. pants paredz valsts

pieņēmumu pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošina šo lietu taisnīgu un objektīvu izspriešanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.2. punktu*). Tiesības uz taisnīgu tiesu nozīmē arī to, ka personai ir tiesības uz pieeju tiesai. Proti, iztiesāšanas procesa taisnīgumam nebūtu nozīmes, ja netiktu nodrošināta tiesas procesa pieejamība (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 8. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 90. pants kopsakarā ar 92. panta pirmo teikumu noteic, ka likumdevēja pieņemtajām procesuālajām tiesību normām, kas regulē pieeju tiesai, ir jābūt pietiekami skaidrām un nepārprotamām.

8. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka apstrīdētās normas liedzot Pieteikuma iesniedzējam tiesības iesniegt tiesā tādu prasības pieteikumu, kurā ietverti uz savstarpēji izslēdzošiem pamatiem celti prasījumi – prasījumi, kuros ietverts nosacījums „gadījumā, ja” (turpmāk arī – pakārtoti prasījumi). Tādējādi ar pakārtotiem prasījumiem tiek saprasti tādi prasības pieteikumā prioritātes secībā norādīti prasījumi, kuru izvērtēšana (apmierināšana vai noraidīšana) tiek saistīta ar iepriekšējā prasījuma izvērtēšanu (apmierināšanu vai noraidīšanu).

Tiesību zinātnē par prasības priekšmetu tiek uzskatīts prasījums ar tiesas nolēmumu novērst materiālo tiesību aizskārumu. Tās ir prasītāja un atbildētāja tiesiskās attiecības, kuru esamību vai neesamību prasītājs lūdz tiesu konstatēt, vienlaikus lūdzot aizsargāt savas aizskartās vai apstrīdētās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses [*sk.: Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1. – 28. nodaļa), autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2011, 321. lpp.*].

Ar prasības priekšmetu cieši saistīto prasības pamatu Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments (turpmāk – Senāts) vairākkārt skaidrojis kā apstākļus (juridiskus faktus), ar kuriem prasītājs pamato savu prasījumu par kādas tiesiskās attiecības esamību, grozīšanu vai izbeigšanu (*sk. Senāta 2006. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. SKC-635*

motīvu daļu un 2007. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. SKC-237 motīvu daļu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2007, 533. lpp.; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2008, 603. lpp.).

Apstrīdēto normu satura noskaidrošana attiecībā uz prasības tiesvedībā pieļaujamiem prasījumiem ir nesaraujami saistīta ar CPL 134. panta pirmo daļu, jo šajā normā likumdevējs *expressis verbis* paredzējis, ka vienā prasības pieteikumā var apvienot vairākus savstarpēji saistītus prasījumus. Pamatojoties uz minēto CPL normu, būtu pieļaujams vienā prasības pieteikumā ietvert, piemēram, prasījumu par darba devēja uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu, prasījumu par personas atjaunošanu darbā un prasījumu par darba samaksas piedziņu par darba piespiedu kavējuma laiku. Tāpat arī būtu pieļaujams vienā prasības pieteikumā ietvert prasījumu par īres maksas piedziņu un prasījumu par atbildētāja izlikšanu no dzīvojamās telpas.

Tomēr atsevišķas civilprocesuālās normas paredz arī prasības sadalīšanas aizliegumu. Tā, piemēram, CPL 238. panta pirmā daļa noteic, ka lietā par laulības šķiršanu vai neesamību prasījumi, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām, izspriežami vienlaikus. Šādi prasījumi ir strīdi par aizgādības noteikšanu, saskarsmes tiesības izmantošanu, uzturlīdzekļiem bērnam, līdzekļiem laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa vai uztura nodrošināšanai, kopīgo ģimenes mājokli un māsaimniecības vai personiskās lietošanas priekšmetiem, laulāto mantas dalīšanu (arī tad, ja tas skar trešās personas). Nosakot šādu prasījumu izskatīšanu vienas tiesvedības ietvaros, likumdevējs atbilstoši procesuālās ekonomijas principam ir vēlējis nodrošināt lietu savlaicīgu izskatīšanu tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-72-01 10.1. punktu*).

Arī Tieslietu ministrija norāda, ka CPL regulējums ļauj prasības pieteikumā ietvert savstarpēji saistītus prasījumus, nekonkretizējot, kādiem šiem prasījumiem jābūt. Par izšķirošo kritēriju vairāku prasījumu ietveršanai prasības pieteikumā likums atzīst to savstarpējo saistību. Ar saistītiem

prasījumiem jāsaprot tādi prasījumi, kuru atsevišķa izlemšana nebūtu iespējama vai lietderīga, kuri var novest pie savstarpēji pretrunīgiem spriedumiem vai kuru izlemšana vienas tiesvedības ietvaros, raugoties no procesa efektivitātes viedokļa, var sekmēt lietas ātrāku izskatīšanu (*sk. lietas materiālu 121. lpp.*).

Lemjot par saņemto prasības pieteikumu, tiesai, visupirms ņemot vērā tiesiskās noteiktības principu un taisnīgas tiesas procesuālās garantijas, ir pienākums apsvērt, vai tajā ietvertie prasījumi atzīstami par savstarpēji saistītiem prasījumiem, kurus CPL 134. panta pirmā daļa ļauj apvienot vienā prasības pieteikumā. Tiesai šādā gadījumā citastarp būtu jāvērtē, vai prasības pieteikumā ietvertie prasījumi vērsti pret vienu un to pašu atbildētāju, vai šo prasījumu skatīšana ir piekritīga vienai tiesai, vai prasījumi pakļauti vienam un tam pašam tiesas procesa veidam, vai likumā nav noteikts šādu prasījumu apvienošanas aizliegums.

Līdz ar to CPL ļauj prasītājam tiesā iesniegt tādu prasības pieteikumu, kurā ietverti saistīti prasījumi.

9. Saskaņā ar Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 1. un 16. pantu vispārējās jurisdikcijas tiesas veiktās tiesību normu interpretācijas, piemērošanas vai pierādījumu pārbaudes pārvērtēšana nav Satversmes tiesas kompetencē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-05-010306 secinājumu daļas 7. punktu un 2009. gada 3. jūnija sprieduma lietā Nr. 2008-43-0106 12. punktu*). Principiālus tiesību normu interpretācijas jautājumus izlemj kasācijas instances tiesa, kas arī nodrošina tiesību normu vienveidīgu piemērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa nav tiesīga pārvērtēt to, kā vispārējās jurisdikcijas tiesa ir interpretējusi vai piemērojusi konkrētās CPL normas.

CPL 128. panta otrajā daļā ir noteiktas minimālās prasības, ko likums izvirza prasības pieteikuma sastādīšanai un saturam. Arī apstrīdētajās normās ir regulēti vairāki prasības pieteikuma elementi. Lietā nav strīda par to, ka

prasītājam ir pienākums prasības pieteikumā norādīt prasības priekšmetu, apstākļus, ar kuriem prasītājs pamato savu prasījumu, pierādījumus, kas tos apstiprina, kā arī savus prasījumus.

No konstitucionālās sūdzības izriet, ka apstrīdētās normas kalpojušas par pamatu tam, lai tiesa izvirzītu procesuāla rakstura priekšnoteikumus prasības pieteikumā ietverto prasījumu izskatīšanai pēc būtības. Šajā gadījumā skartas Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz pieeju tiesai: vispārējās jurisdikcijas tiesa norādījusi, ka apstrīdētās normas liedz Pieteikuma iesniedzējam tiesības iesniegt tiesā tādu prasības pieteikumu, kurā ietverti pakārtoti prasījumi. Šā iemesla dēļ Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst augstāka juridiska spēka normām, jo radījušas nelabvēlīgas tiesiskās sekas, proti, kalpojušas par pamatu tam, lai Pieteikuma iesniedzējam liegtu tiesības iesniegt tiesā viņam vēlama satura prasības pieteikumu.

CPL piešķir personai tiesības savas aizskartās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses aizstāvēt likumā paredzētajā kārtībā. Vienlaikus likums uzliek par pienākumu ievērot tajā noteikto tiesību aizsardzības procesuālo kārtību. Tas apstāklis, ka tiesības ir aizsargājamās noteiktā procesuālajā kārtībā, liedz personai vērsties tiesā tādā veidā, kāds likumā nav paredzēts.

Līdz ar to apstrīdētās normas, ciktāl tās liedz prasītājam tiesības vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus, ir ierobežojušas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības.

10. Satversme tieši nenosaka gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu*). Pieņemums, ka konkrētām pamattiesībām vispār nevarētu noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punktu*).

Personas tiesības uz pieeju tiesai var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums negarantē personai tiesības uz jebkura tai subjektīvi svarīga jautājuma izšķiršanu tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 1. punktu*). Satversmes 92. pants neparedz arī to, ka konkrēts jautājums tiks izšķirts atbilstoši tādām procesuālajām regulējumiem, kādu persona vēlas.

Līdz ar to Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka likumdevēja pienākumu pieņemt taisnīgas tiesas spriešanai nepieciešamās procesuālās normas, bet šī Satversmes norma neparedz personai tiesības prasīt konkrēta satura procesuālo tiesību normu pieņemšanu.

11. Lietas sagatavošanas laikā nav iegūti materiāli, kas radītu šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas pienācīgā procesuālajā kārtībā.

Tomēr Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo no šīm normām neizriet skaidrs aizliegums prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus.

Satversmes tiesa atzinusi, ka likumdevējam ir pienākums pieņemt tādas tiesību normas, kuras ir pietiekami skaidras. Tomēr tiesiskajam regulējumam nevajadzētu kļūt pārāk kazuistiskam, jo tad šis regulējums, ņemot vērā tiesisko attiecību mainību vai konkrētās lietas īpašos apstākļus, vairs nebūtu taisnīgs. Šāda situācija kļūtu vēl jo vairāk iespējama, ja likumdevējs tā vietā, lai noteiktu būtiskākos, ilgākam laika posmam piemērojamus noteikumus, sīki aprakstītu katras normas tiesisko sastāvu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 7.2. punktu*).

Var rasties tādas situācijas, ka tiesību normas saturs ir diezgan abstrakts un šīs normas piemērotājam, lai noskaidrotu no tās izrietošās tiesības vai

pieņēmumus, nākas izmantot tiesību doktrīnas avotus vai judikatūru, kā arī interpretēt tiesību normu. Tomēr nepieciešamība noskaidrot tiesību normas saturu pati par sevi nevar tikt atzīta par neatbilstošu Satversmei.

Vienlaikus Satversmes tiesa norāda: nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka par atsevišķu normu piemērošanas tiesiskajām sekām pieņemta tiesas nolēmuma pamatojums aprobežotos vienīgi ar vispārīgu atsauci uz abstraktu tiesu praksi vai neidentificējamu judikatūru. Judikatūrai ir būtiska nozīme lietu izspriešanā, jo ar tās palīdzību var izsekot tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai. Tāpat judikatūra palīdz labāk izprast būtiskākos tiesiskos apsvērumus, kuru dēļ tiesa izšķīrusies par lietas dalībnieku izteikto argumentu akceptēšanu vai – tieši pretēji – noraidīšanu. Minētais uzliek tiesai par pienākumu pēc iespējas precīzi un nepārprotami ietvert atsauces uz tiem tiesu nolēmumiem, kuri kalpojuši par pamatu attiecīgā nolēmuma pieņemšanai.

Tomēr Satversmes tiesa nevar piekrist Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka apstrīdēto normu saturu un to piemērošanas tiesiskās sekas neesot bijis iespējams noskaidrot pirms prasības celšanas tiesā. Attiecībā uz apstrīdētajām normām norādāms, ka to saturs ir aprakstīts vairākkārt izdotajos CPL komentāros (*sk., piemēram: Civilprocesa likuma komentāri, 320. – 323. lpp.*). Tāpat apstrīdētajās normās regulētie jautājumi vairākkārt aplūkoti publicētajos Senāta nolēmumos (*sk., piemēram: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006, 530. – 533. lpp.; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007, 600. – 606. lpp.; Augstākās tiesas mājaslapas www.at.gov.lv sadaļa „Nolēmumi”: Senāta Civillietu departaments, aplūkota 2012. gada 10. oktobrī; mājaslapas <http://juridika.tiesas.lv/> E-pakalpojumu judikatūras datubāzes „Nozares un apakšnozares” sadaļa „Civilprocess”, aplūkota 2012. gada 10. oktobrī).*

Var piekrist Tiesībsarga atzinumā paustajam viedoklim, ka pat tad, ja pirms prasības pieteikuma iesniegšanas Kurzemes apgabaltiesā Pieteikuma iesniedzējs nebija informēts par apstrīdēto normu interpretāciju un Latvijas

tiesu praksi konkrētajā jautājumā, vispārējās jurisdikcijas tiesa šos jautājumus Pieteikuma iesniedzējam izskaidroja (*sk. lietas materiālu 77. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un atbilst Satversmes 90. pantam.

12. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13. punktu*). Satversmes 116. pants citastarp noteic, ka nolūkā aizsargāt citu cilvēku tiesības pieļaujams atsevišķas personas pamattiesību ierobežojums.

Nosakot tiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu. Šajā lietā ir noskaidrojams, vai Saeima, pieņemot apstrīdētās normas, rīkojusies nolūkā sasniegt leģitīmu mērķi.

No Saeimas atbildes raksta un papildus sniegtās informācijas secināms, ka apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības. Citu personu tiesības tiek aizsargātas tādējādi, ka apstrīdētās normas nosaka procesuālus priekšnoteikumus attiecībā uz prasības pieteikuma saturu – tās piešķir tiesai tiesības atstāt bez virzības tādu prasības pieteikumu, kurā ietverti pakārtoti prasījumi.

Satversmes tiesa norāda, ka tiesībām, ko apstrīdētās normas un CPL 134. panta pirmā daļa piešķir vispārējās jurisdikcijas tiesai, lai tā varētu izvērtēt prasības pieteikumā ietvertos prasījumus, ir būtiska nozīme. Prasības pieteikumā ietvertie prasījumi ir cieši saistīti ar tiesvedības procesa veidu, kā arī prasības priekšmetu un pamatu. Tie dod iespēju prasības individualizēt un klasificēt un nosaka, piemēram, prasību grozīšanas un pierādīšanas robežas.

Prasības pieteikumā norādītais prasības pamats dod atbildētājam iespēju saprast, ko tieši prasītājs ar tiesas starpniecību vēlas panākt, un tādējādi pēc iespējas labāk sagatavoties celtās prasības atspēkošanai. Tāpat šis pamats ļauj tiesai identificēt tās apstrīdētās vai aizskartās tiesības vai ar likumu aizsargātās

intereses, kuru aizsardzības labad persona vērsusies tiesā un kuru tiesiskais novērtējums tiesai ir jāsniedz. Prasības pamatu nepieciešams noformulēt precīzi, lai to varētu skaidri atšķirt no ikvienas citas prasības, kas jau izspriesta vai vēl pastāv, vai nākotnē iespējama starp tām pašām pusēm, bet uz cita pamata (*sk.: Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga, autora izdevums, 1933, 303. lpp.*).

Prasības pieteikumā ietvertajiem prasījumiem, lai tos varētu atzīt par savstarpēji saistītiem, vajadzētu būt pietiekami konkrētiem. Prasījumu formulējuma skaidrība ir cieši saistīta ar tiesas pienākumu pieņemt pēc iespējas nepārprotamu spriedumu. Proti, pēc sprieduma spēkā stāšanās ir jābūt saprotamam, uz ko attiecas sprieduma *res judicata* pozitīvais aspekts – spriedumam ir pierādījuma spēks citā lietā, kā arī sprieduma *res judicata* negatīvais aspekts – nav pieļaujama atkārtota vērsšanās tiesā par jau izspriestiem jautājumiem.

CPL ļauj prasītājam tiesā iesniegt prasības pieteikumu, kurā ietverti savstarpēji saistīti prasījumi. Vienlaikus tiesai nolūkā nodrošināt tiesisko noteiktību un pušu tiesības uz taisnīgu tiesvedības procesu ir piešķirta rīcības brīvība sniegt savu tiesisko novērtējumu par to, kurus prasījumus nevar atzīt par savstarpēji saistītiem un kuru izskatīšana vienā tiesas procesā nav pieļaujama.

Likumdevējam, pieņemot civilprocesuālo regulējumu, ir pienākums nodrošināt, lai attiecīgās tiesību normas taisnīgi līdzsvarotu pušu tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses. Apstrīdētās normas aizsargā atbildētāja tiesības, jo uzliek prasītājam pienākumu pēc iespējas nepārprotami noformulēt savu prasījumu, kā arī iesniegt tā pamatotības pierādījumus. Tāds tiesiskais regulējums vai arī tāda apstrīdēto normu un CPL 134. panta pirmās daļas interpretācijas un piemērošanas prakse, kas ļautu vienā prasības pieteikumā bez ierobežojumiem ietvert jebkādus prasījumus, nenoliedzami būtu prasītājam procesuāli izdevīgāka. Tomēr šādu tiesību piešķiršana prasītājam vienlaikus ievērojami apgrūtinātu atbildētāju un atsevišķos gadījumos varētu novest pat pie tā, ka prasītājs savas tiesības izmanto negodprātīgi.

Tādējādi pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu civilprocesa dalībnieku, visupirms atbildētāja, tiesību aizsardzība.

13. Lai noskaidrotu, vai ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi, kuru valsts vēlējusies sasniegt, nepieciešams pārbaudīt, vai tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personas pamattiesību ierobežojumu un sabiedrības interesēm. Lai izvērtētu, vai likumdevēja pieņemtajā tiesību normā ietvertais ierobežojums atbilst samērīguma principam, jānoskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

13.1. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto tiesisko regulējumu šis mērķis tiek sasniegts.

Satversmes tiesa uzskata, ka izskatāmajā lietā pastāv acīmredzama cēloņsakarība starp apstrīdētajām normām un to leģitīmo mērķi. Proti, apstrīdētās normas paredz prasītāja civilprocesuālo tiesību īstenošanas priekšnoteikumus un piešķir vispārējās jurisdikcijas tiesai rīcības brīvību atstāt bez virzības prasības pieteikumus, kuros ietverti pakārtoti prasījumi. Tādējādi apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā civilprocesuālajās attiecībās tiek ieviesta tiesiskā noteiktība un aizsargātas citu tiesvedības procesa dalībnieku, visupirms jau atbildētāja, tiesības.

Tā, piemēram, Pieteikuma iesniedzējs vispārējās jurisdikcijas tiesā iesniegtajā prasības pieteikumā bija ietvēris, pēc Palātas ieskata, daudzus,

pavisam divpadsmit, dažādus prasījumus (*sk. lietas materiālu 18. – 20. lpp.*). Prasības pieteikumā citastarp tika lūgts atzīt vairākus līgumus par spēkā neesošiem, bet, ja tas nav iespējams, atzīt no līgumiem izrietošos līgumsodus par spēkā neesošiem un savukārt tad, ja nav iespējams atzīt no līgumiem izrietošos līgumsodus par spēkā neesošiem, līgumsodus samazināt. Tāpat tiesai tika lūgts atzīt, ka viena fiziskā persona Pieteikuma iesniedzējam piederošajā teritorijā atradusies prettiesīgi un pretēji Pieteikuma iesniedzēja gribai, bet kāda cita fiziskā persona ar viltu un prettiesīgi panākusi kāda līguma parakstīšanu. Tādējādi Palāta konstatēja, ka Pieteikuma iesniedzējs vienā prasības pieteikumā ietvēris savstarpēji izslēdzošus prasījumu pamatus. Vēl jo vairāk – Palāta arī secināja, ka Pieteikuma iesniedzējs vienā prasības pieteikumā ietvēris gan tādus prasījumus, kas skatāmi prasības kārtībā, gan arī tādu prasījumu, kura izskatīšana prasības kārtībā nav pieļaujama (*sk. lietas materiālu 24. lpp.*).

Minētais norāda uz to, ka apstrīdētās normas tika piemērotas, lai sasniegtu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, – tiesa, neļaudama vienā tiesvedības procesā skatīt tādus prasījumus, kuri ir savstarpēji izslēdzoši vai kuri būtu skatāmi dažādos tiesvedības procesos, ir rīkojusies nolūkā aizsargāt tiesas procesa dalībnieku tiesības.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai.

13.2. Apstrīdētajās normās noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*). Satversmes tiesa jau vairākkārt savos spriedumos ir secinājusi, ka tai nav jāizvērtē, ciklīdz alternatīvie risinājumi būtu vai nebūtu labāk piemēroti situācijas atrisināšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2005-16-01 15.8. punktu un 2009. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-34-01 22. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka Pieteikuma iesniedzējam nav liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu pēc būtības. Pieteikuma iesniedzējam bija tiesības prasības pieteikumā formulētos prasījumus ietvert vairākos prasības pieteikumos. Tādējādi tiktu novērsta dažādu un, pēc vispārējās jurisdikcijas tiesas ieskata, savstarpēji izslēdzošu prasījumu ietveršana vienā prasības pieteikumā.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka no procesuālās ekonomijas principa esot atvasināms likumdevēja pienākums pieņemt tādu civilprocesuālo regulējumu, kas ļautu vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus. Savukārt Saeima, pamatojot tiesas tiesības atstāt bez virzības tādu prasības pieteikumu, kurā ietverti pakārtoti prasījumi, atsaucas uz tiesiskās noteiktības principu, kā arī nepieciešamību aizsargāt citu procesa dalībnieku tiesības.

Satversmes tiesa atzinusi, ka būtiska tiesiskās valsts principa sastāvdaļa ir tiesiskā stabilitāte, kas prasa skaidri noregulētu tiesvedības procesu. Ja saduras vairāki tiesību principi, tad vispirms likumdevējam ir pienākums izšķirt jautājumu par labu kādam no šiem principiem. Meklējot līdzsvaru starp vairākiem tiesību principiem, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 8. punktu*).

Izdarot savu izvēli starp vairākiem leģitīma mērķa sasniegšanai potenciāli piemērotiem līdzekļiem, likumdevējam ir vērtēšanas un lemšanas privilēģija. Arī civilprocesa regulējuma noteikšanā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, ja vien tiek nodrošināta personu pamattiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 9.1. punktu*). Satversmes tiesa nenoliedz, ka ir iespējams gan citāds prasības pieteikumā ietveramo prasījumu regulējums, gan arī citāda apstrīdēto normu interpretācija un piemērošana vispārējās jurisdikcijas tiesā. Taču saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu Satversmes tiesas uzdevums šajā gadījumā ir izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību vai vispārējās jurisdikcijas tiesas apsvērumus ar savu viedokli par iespējami racionālāko civilprocesuālo regulējumu vai šā regulējuma piemērošanu.

Apstrīdētās normas un CPL 134. panta pirmā daļa kopsakarā ir vērstas uz to, lai taisnīgi līdzsvarotu tiesvedības dalībnieku intereses. Šīs normas tiesai nolūkā nodrošināt taisnīgu tiesvedības procesu piešķir rīcības brīvību un dod iespēju izvērtēt, vai prasības pieteikumā ietvertos prasījumus iespējams izskatīt vienā tiesvedības procesā. Satversmes tiesa norāda, ka šāda tiesas rīcības brīvība ir būtiska, lai ar tās palīdzību panāktu vajadzīgo tiesas darba rezultātu – taisnīga nolēmuma pieņemšanu.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir nepieciešamas leģitīmā mērķa sasniegšanai.

13.3. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro šajā lietā līdzsvarojamās intereses un jānoteic, kurai no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte.

13.3.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka civilprocess esot uzskatāms par piederīgu privāttiesībām un tāpēc tā tiesisko attiecību dalībniekiem saskaņā ar dispozitivitātes un privātautonomijas principu esot tiesības darīt visu, ko likumdevējs nav tieši aizliedzis.

Satversmes tiesas praksē jau ir atzīts, ka civilprocess uzskatāms par piederīgu publiskajām tiesībām – civilprocess veido vienotu publiski tiesisku attiecību sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 16.2. punktu*). Līdz ar to privātpersonai ir tiesības savas aizskartās, ierobežotās vai apstrīdētās tiesības aizstāvēt nevis tādā kārtībā, kādā tā vēlas vai kādu subjektīvi uzskata par lietderīgāko, bet gan tādā kārtībā, kādu noteicis likumdevējs.

Arī tiesību doktrīnā ir atzīts, ka pušu rīcības brīvībai, kas izriet no dispozitivitātes principa kā privātautonomijas procesuālās izpaušmes formas, piemīt ierobežojumi, ko nosaka likums vai tiesa. Tas nozīmē, ka tikai likums vai tiesa nosaka kārtību, kādā iespējama procesuālo tiesību īstenošana. Pušu rīcības brīvības jēdziens attiecināms tikai uz izvēli – izmantot likumā noteiktās tiesības vai atteikties no to izmantošanas. Tā, piemēram, tiesību aizskāruma

gadījumā persona ir tiesīga izlemt – griezties tiesā, lai aizsargātu savas aizskartās tiesības, vai samierināties ar aizskārumu. Tomēr likumā noteikto tiesību izmantošanas kārtība nav un nevar būt atkarīga tikai no puses subjektīviem ieskatiem (*sk.: Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003, 55. un 56. lpp.*).

Līdz ar to dispozitivitātes un privātautonomijas princips nav interpretējams tādējādi, ka no tā būtu atvasināmas personas tiesības aizstāvēt savas aizskartās civilās tiesības tādā veidā, kas nav paredzēts likumā.

13.3.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajās normās ietvertais novecojušais regulējums esot viens no iemesliem, kādēļ lietu izskatīšana civilprocesuālajā kārtībā tik ļoti ieilgst, un ka tad, ja likums ļautu vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus, tiesvedības procesi kļūtu daudz īsāki.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka laika posms, kas pagājis kopš apstrīdētās normas pieņemšanas brīža, pats par sevi nevar būt pamats tam, lai šī norma tiktu atzīta par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Tikai tādos gadījumos, ja apstrīdētā norma neatbilst faktiskajai sociālajai realitātei vai nonāk pretrunā ar tiesiskajām attiecībām, kas sabiedrības attīstības gaitā kļuvušas par dominējošām, var tikt pārskatīta šīs normas konstitucionalitāte (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 14.3.1. punktu*).

Vērtējot Pieteikuma iesniedzēja argumentu par tiesvedības procesu pārmērīgo ilgumu, pie kā novedot apstrīdētās normas, Satversmes tiesa atzīst, ka tiesības uz savlaicīgu lietas izskatīšanu tiesā ir būtisks taisnīgas tiesas aspekts. Tiesas procesa taisnīguma prasība paredz, ka persona spēj savas tiesības aizstāvēt saprātīgā laikā, un tādējādi ievieš tiesiskajās attiecībās tiesisko skaidrību un noteiktību.

Tomēr saistība starp tiesvedības procesu ilgumu un varbūtējo iespēju vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus nav vērtējama kā tiesvedības procesu paātrināšanas līdzeklis. Ikvienai personai jāspēj pietiekami precīzi izvērtēt savas aizskartās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses, lai to aizsardzības nolūkā celtu procesuālajām un materiālajām tiesībām atbilstošu prasību un nodarīto tiesību aizskārumu novērstu viena tiesvedības procesa

ietvaros. Arī personai ir pienākums savu iespēju robežās rīkoties tā, lai jau pirmās instances tiesa varētu efektīvi nodrošināt tās tiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15.2. punktu*).

13.3.3. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka tiesības vienā prasības pieteikumā ietvert pakārtotus prasījumus tiekot atzītas citu Rietumu tiesību lokam piederīgo valstu civilprocesuālajā regulējumā. Līdzīgu argumentu Pieteikuma iesniedzējs bija ietvēris arī blakus sūdzībā, ar kuru tas pārsūdzēja Kurzemes apgabaltiesas lēmumu. Palāta šo argumentu noraidīja, jo civilprocesam, izņemot īpaši paredzētus gadījumus, neesot pārnacionāla rakstura (*sk. lietas materiālu 23. lpp.*).

Citu valstu tiesiskais regulējums, risinot atsevišķus jautājumus Latvijas tiesību sistēmā, nevar tikt piemērots tieši, izņemot likumā norādītos gadījumus. Salīdzinošo tiesību analīzē vienmēr jāņem vērā atšķirīgais tiesiskais, sociālais, politiskais, vēsturiskais un sistēmiskais konteksts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 24.1. punktu un 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 17. punktu*).

Salīdzinošo tiesību metode nevar tikt pilnībā izslēgta, tomēr līdzīgām tiesību normām vai tiesību institūtiem dažādās valstīs var būt ļoti atšķirīgs saturs. Pat pieņemot, ka citu valstu tiesību sistēmās ir pieļaujama pakārtotu prasījumu ietveršana vienā prasības pieteikumā, no šāda tiesiskā regulējuma esamības nevar atvasināt valsts pienākumu tādu pašu regulējumu ietvert Civilprocesa likumā, ja vien likumdevējs par to nav izšķīries.

Līdz ar to Satversmes 92. panta pirmais teikums nebūtu interpretējams kā likumdevēja pienākums Latvijas Republikas civilprocesuālo regulējumu saskaņot ar citu valstu civilprocesuālo regulējumu, ja vien valsts šādas starptautiskās saistības nav uzņēmusies.

13.3.4. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka pakārtoti prasījumi esot pieļaujami Eiropas Savienības Tiesā.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka nav savstarpēji salīdzināmi pat vienas valsts tiesvedības procesi – kriminālprocess, civilprocess un administratīvais process. Starp tiesvedības procesiem pastāv objektīvas atšķirības, piemēram,

tādas, kas attiecas uz skartajām tiesiskajām attiecībām, tiesiskās aizsardzības līdzekļiem vai tiesvedības procesa uzsākšanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 17. punktu*).

Līguma par Eiropas Savienības darbību sestās daļas pirmās sadaļas pirmās nodaļas piektajā iedaļā ir regulēti vairāki Eiropas Savienības Tiesas tiesvedības procesa veidi. No konstitucionālās sūdzības nav saprotams, uz kuru no Eiropas Savienības Tiesas tiesvedības procesa veidiem Pieteikuma iesniedzējs atsaucas. Pieteikuma iesniedzējs nav arī norādījis Līguma par Eiropas Savienības darbību normas, pēc kurām būtu iespējams identificēt konkrēto Eiropas Savienības Tiesas tiesvedības procesa veidu.

Tādējādi Satversmes tiesa neredz pamatu šos procesus savstarpēji salīdzināt.

13.3.5. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka starpkaru periodā Latvijā bijusi pieļaujama tādu lietu izskatīšana, kurās prasības pieteikumā ietverti pakārtoti prasījumi. Proti, Latvijas Senāta Civilais kasācijas departaments esot izskatījis lietu, kurā prasītājs bija samaksājis atbildētājam pēc vekseļa 200 latus un vērsies tiesā, lai atbildētājs atdotu viņam atpakaļ apmaksāto vekseli, bet vekseļa neatdošanas gadījumā atzītu, ka parāds pēc vekseļa ir samaksāts (*sk.: Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. VI turpinājums līdz 1931. g. jūlijam ar alfabētisko rādītāju. Sastādījuši: Senators F. Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Rīga, autoru izdevums, 1931, 96. lpp.*).

Minētajā lietā parādnieks bija izpildījis saistību. Tieši tāpēc viņš vērsās ar prasību tiesā, lai tā novērstu iespējamu atkārtotu parāda samaksas pieprasījumu, izņemot vekseli no aprites. Ja vekseļa turētājs aizbildinātos, ka viņš vekseli, piemēram, nozaudējis un nevar to atdot, tad atkārtotu piedziņu bija iespējams novērst ar tiesas secinājumu, ka vekselis ir apmaksāts. Abi prasījumi bija saistīti ar vienu un to pašu prasības pamatu, proti, vekseļa parādnieks jau bija izpildījis saistību un parādu atdevis. Līdzīgu risinājumu attiecībā uz saistīto prasījumu apvienošanu patlaban paredz arī CPL.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējam, ievērojot Satversmes prasības, ir rīcības brīvība pieņemt regulējumu par prasītāja tiesību apjomu

prasības pieteikuma sastādīšanā. Tomēr likumdevējam ir arī pienākums nodrošināt, lai attiecīgās tiesību normas taisnīgi līdzsvarotu pušu tiesības. Pašlaik spēkā esošais CPL regulējums ļauj prasītājam iesniegt tiesā prasības pieteikumu, kurā ietverti savstarpēji saistīti prasījumi. Tiesai jāizvērtē, kuri prasījumi nevar tikt atzīti par savstarpēji saistītiem un kuru prasījumu izskatīšana vienā tiesvedības procesā nav pieļaujama. Turklāt apstrīdēto normu saturs noskaidrojams kopsakarā ar CPL 134. panta pirmo daļu. Šajās normās ietvertais tiesiskais regulējums un to piemērošanas prakse ir viens no veidiem, kā atbilstoši Satversmei līdzsvarot civilprocesa dalībnieku intereses. Prasības pieteikumā ietvertie prasījumi ir izskatāmi vienā tiesvedības procesā tikai tādā gadījumā, ja tā dalībnieku intereses ir savstarpēji līdzsvarotas un tiek nodrošināts tiesvedības procesa taisnīgums.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Civilprocesa likuma 128. panta otrās daļas 3., 5. un 7. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris